

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
27 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.013.42
ББК 74.60
А 43

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Васильєвої Марини Петрівни

Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції 27 травня 2020 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 129 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 12.05. 2020 р.).

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ.....	47
Літвиненко Ю.С. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	53
Пластун Т.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї.....	58
Попова В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ.....	63
Сех М.І., Романова І.А. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	67
Тепляк А.М. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДЛЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	75
Шерстньова М.С. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	80
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	85
Алексєєва Н.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ АЛКОГОЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	85
Артюшенко В.В. РОЛЬ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	87
Батрак А.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	88

6. Міщик Л.І., Голованова Т.П., Білоусова З.Г. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства: досвід, перспективи. Запоріжжя: ЗДУ. 2003. 104с.
7. Омельченко С.О. Теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис....док. пед. наук...13.0005 / Луган. нац. пед. ун-т імені Т. Шевченка. Луганськ. 2008. 44с.
8. Панченко С.П. Профілактика жорстокого поводження з дітьми: метод. рек. для соц. педагог. та соц. прац. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. 2013. 60с.
9. Пихтіна Н.П., Новгородський Р.Г. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки: навч.-метод. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя. 2007. 239 с.
10. Поліщук. В.А. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до здійснення профілактичної роботи щодо вживання наркогенних засобів неповнолітніх. *Підготовка соціальних працівників/соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді. Матер. Міжн. наук.-практ. конф.* Черкаси: Черкаськ. нац. ун-т. 2004. С.184-191.
11. Социальные детерминанты здоровья и благополучия подростков. *Исследование «Поведение детей школьного возраста в отношении здоровья»: международный отчет по результатам обследования 2009–2010 гг.* / под ред. С. Сурге и др. Копенгаген: Европ. регион. бюро ВОЗ, 2012 г. Сер. Политика охраны здоровья детей и подростков. Вып. № 6. 252 с.
12. Чубук Р.В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із студентською молоддю: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 ./ Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. 2008. 21с.
13. Besag V. E. Bullies and Victims in Schools : Open University Press, 1989. 218 с.
14. Dancanson N. Sexual Bullying: Gender Conflict and Pupil Culture in Secondary Schools. Routledge. 1999. 168с.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ

Анотація. У статті на основі аналізу наукової літератури, практики підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості висвітлено мету, завдання, особливості та зміст компонентів цієї підготовки. Підготовку майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості розглядаємо як інтегративну здатність особистості до організації та надання соціальних послуг на основі сформованості професійних компетенцій, особистісно-професійних якостей,

професійно-необхідних цінностей і спрямованості на профорієнтаційну діяльність.

Ключові слова: підготовка, соціальний працівник, центр зайнятості, професійна орієнтація, ринок праці, зміст компонентів.

Larina E.R., Vasylenko O.M. Preparation of Future Social Workers for Professional Orientation Work in Employment Centers

Annotation: The article, based on the analysis of the scientific literature, the practice of training future social workers for career guidance work in employment centers, highlights the purpose, objectives, features and content of the components of this training. The definition of this training as an integrative ability of an individual to organize and provide social services on the basis of the formation of professional competencies, personal and professional qualities, professionally necessary values and focus on professional activity is also given.

Keywords: training, social worker, employment center, vocational guidance, labor market, content of components.

Актуальність проблеми. В умовах трансформації українського суспільства та зрушення на ринку праці України виникає необхідність реалізації програм, спрямованих на попередження дисбалансу попиту та пропозиції робочої сили. Велика роль відводиться профорієнтаційній роботі соціальних працівників центрів зайнятості, професійними обов'язками яких є організація якісних соціальних послуги особам, які шукають роботу.

Проблеми, пов'язані з професійною орієнтацією населення, є достатньо розповсюдженим об'єктом досліджень багатьох вчених. Так, серед дослідників найбільший вклад у вивчення питань професійного самовизначення особистості та особливостей побудови системи професійної орієнтації внесли Л. Авдєєв [1], Ю. Маршавін [2] В. Гладкова [4], В. Синявський [2] та ін. Однак, до теперішнього часу в Україні профорієнтація не набула системного характеру, внаслідок чого мають місце випадки некоректного професійного вибору, що призводять до втрат на особистому та державному рівнях і проявляються в ускладненні професійної адаптації, неефективній зайнятості, безробітті, низькій якості трудового життя.

У зв'язку з цим варто зацентувати увагу на аналізі сучасного стану підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у центрах зайнятості та визначити зміст компонентів означеної підготовки у закладах вищої освіти. Основними викликами, які стоять перед ЗВО України в сучасних умовах трансформації суспільства є можливою реалізація означених завдань за умов оволодіння знаннями щодо цілей, змісту та особливостей майбутньої професійної діяльності соціального працівника у сфері зайнятості. Наразі науковці все більше акцентують увагу на питанні подальшого професійного зростання особистості фахівця. Особливо ця проблема актуальна для фахівців, які працюють у сфері «людина – людина», що передбачає їх здатність успішно

функціонувати у системі міжособистісних відносин. До них належить і соціальний працівник.

Процес становлення соціального працівника як фахівця розкрито у наукових дослідженнях та монографіях багатьох науковців, зокрема: Р. Вайнола, М. Васильєва, Н. Кабусь, О. Карпенко, А. Капська, Н. Клименко, С. Харченко, І. Шеплякова; окремі аспекти соціальної роботи у сфері зайнятості представлено у низці праць О. Василенко, І. Звереві, О. Кузнеця, В. Покрищука та ін..

З огляду на це основною ідеєю теорії і методики професійної підготовки майбутнього соціального працівника, її важливими завданнями є створення умов для якісної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в конкретних умовах; задоволення освітніх потреб студента та надання йому допомоги.

Мета статті. На основі узагальнення наукової літератури розглянути зміст компонентів підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості.

Основний виклад матеріалу. Аналіз теоретико-методичних питань підготовки соціальних працівників (М. Васильєва, І. Романова [3]; А. Капська, Л. Волинська, О. Карпенко, В. Филипчук [6], І. Шеплякова [8]) дозволив визначити поняття підготовка майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрі зайнятості як процес професійного розвитку майбутнього соціального працівника, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок і якостей, практичного досвіду і норм поведінки та можливість відтворювати їх у майбутній професійній діяльності. Отже, професійна підготовка соціального працівника включає в себе не лише діяльність педагога і студента, що утворюють процес навчання, але й самостійну діяльність майбутнього соціального працівника, саморозвиток, засвоєння студентом досвіду шляхом аналізу, осмислення і перетворення сфери діяльності, в яку він буде включений.

Слід також зазначити, що вивчаючи проблему професійної підготовки майбутнього соціального працівника до діяльності, дослідники М. Васильєва, С. Харченко пішли шляхом визначення структурних компонентів цієї підготовки:

- когнітивний компонент (включає формування системи соціальних та психологічних знань з проблеми орієнтації дорослого незайнятого населення, глибиною й гнучкістю мислення; установками на співпрацю з клієнтами). Когнітивний компонент підготовки майбутніх соціальних працівників до діяльності у сфері зайнятості включає засвоєні знання в галузі гуманітарних дисциплін. До означеного компонента можна віднести дві групи знань: базові (філософські знання як теоретико-методологічна основа процесу навчання та виховання, знання сучасного передового соціально-педагогічного досвіду; мети, завдань і технологій соціально-педагогічної діяльності; об'єкта та способів соціально-педагогічного впливу; способів психологічного спілкування, прийомів взаємодії з дорослими; основ української правової

системи і законодавства, правових та морально-етичних норм у сфері професійної діяльності) і спеціальні (знання з основ профорієнтації, змісту її компонентів, технологій профорієнтації, методів соціальної роботи із зайнятим та незайнятим населенням);

- діяльнісний компонент (системи фахових умінь, які застосовуються у профорієнтації з безробітними, учнівською молоддю, у роботі з роботодавцями на ринку праці);

- мотиваційно-особистісний компонент (забезпечення професійно спрямованого формування здібностей та якостей, які дають можливість спеціалісту вільно і впевнено діяти у ситуаціях з формування мотивації до працевлаштування безробітних, спрямованістю на досягнення позитивних результатів). В особистісному компоненті виділяють такі підструктури: мотиваційна сфера, психологічні якості та педагогічні здібності особистості. Мотиваційна сфера особистості студента соціальної роботи передбачає стійку спрямованість його інтересів і потреб, що виражається усвідомленням суспільної значущості власної діяльності, прагненням займатись улюбленою справою, спрямованістю на досягнення позитивних результатів.

Аналіз праць (А. Маркової, В. Сластьоніна та інші) дає змогу нам виокремити психологічні якості особистості студента, які допоможуть йому здійснювати профорієнтаційну роботу. До них належать дві групи якостей: загальнолюдські (людяність, доброта, терпимість, гуманність, порядність, відповідальність, справедливість, емоційна щирість, позитивна я-концепція) та професійні (загальна ерудиція, широкий культурний кругозір, наукова захопленість, любов до своєї професійної діяльності, потреба в самореалізації, реалістичний і цілеспрямований підхід до життя, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, самостійність, активність) [4].

З метою дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності з безробітними в центрі зайнятості, проведено аналіз навчально-методичного забезпечення Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, Київського університету ім. Б. Грінченка, Тернопільського національного економічного університету, Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Встановлено, що аспекти даного питання розглядаються в межах окремих дисциплін: «Профорієнтація в соціальній роботі», «Соціальна робота у сфері зайнятості», «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» та «Виробнича практика у центрах зайнятості». Навчальні дисципліни є основою сукупності знань та вмінь, що формують у студентів систему теоретичних і практичних знань з питань функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві, ринку праці, стимулювання оптимального використання людських ресурсів і підвищення продуктивності, ефективності праці. Метою викладання навчальної дисципліни є сприяння глибокому вивченню студентами теоретико-методичних питань соціальної роботи у сфері зайнятості.

Ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у центрах зайнятості суттєво залежить від організаційних форм навчальної роботи у закладах вищої освіти (ЗВО) серед яких: лекції, семінари, практичні заняття, спецкурси, виробнича практика (складовою підготовки відповідних фахівців визначається специфікою соціальної роботи у службі зайнятості, моделлю її організації, особливостями майбутньої професійної діяльності.), курсові і дипломні роботи.

У цьому контексті, важливо організувати систему професійної підготовки майбутнього соціального працівника для сфери зайнятості у ЗВО таким чином, щоб максимально наблизити її до майбутньої професійної діяльності, забезпечити місцем практики здобувачів освіти, їх ознайомлення з вакансіями Державної служби зайнятості. Орієнтація на цілі, зміст та особливості професійної діяльності у побудові процесу підготовки майбутніх фахівців дає студентам цілісну картину їхньої майбутньої професійної діяльності як в професійному так соціальному контекстах [1]. Зазначимо, що тим самим майбутні соціальні працівники сформують спеціальні (фахові) компетентності, щодо надання соціальних послуг безробітним.

З огляду на це метою професійної підготовки майбутнього соціального працівника для роботи у центрах зайнятості є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та прикладні проблеми профорієнтаційної роботи з безробітними, учнівською молоддю, роботодавцями, у тому числі управління профорієнтаційною діяльністю з урахуванням професійного самовизначення особистості, що передбачає застосування певних теорій та методів профорієнтаційної роботи та зорієнтованих на подальшу фахову самоосвіту.

Виходячи із проблем, які покликаний вирішувати спеціаліст з профорієнтації у центрі зайнятості, основними завданнями професійної підготовки фахівця у сфері зайнятості є: оволодіння систематизованими знаннями (теоретичних засад соціальної роботи; специфіки профорієнтаційної роботи з різними соціальними групами; видів профорієнтаційної роботи; вимог до фахівця, який здійснює соціальну роботу); формування умінь надання допомоги з орієнтації на ринку праці особам, які її потребують (здійснення профорієнтаційної роботи; соціально-психологічного та ситуаційного аналізу; психодіагностики; презентації своїх ідей перед різними групами; написання звітів); наявність необхідних особистісних професійних якостей відповідних психофізіологічних характеристик (психологічних якостей що характеризують соціального працівника як особистість).

Серед оптимальних шляхів підготовки є побудова педагогічного процесу у закладі вищої освіти на засадах вивчення особливостей різних верст населення, зокрема серед безробітних; виділення цієї складової в змісті варіативної частини професійної освіти й розробка на цій основі спецкурсів; професійно-педагогічна спрямованість змісту дисциплін блоку та інші.

Висновки. Таким чином, підготовку майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості, розглядаємо як цілісну

систему, яка будується на основі індивідуального підходу до формування навичок к соціальній роботі як інтегративної здатності особистості до організації та надання профорієнтаційних послуг в центрі зайнятості. Це характеризує сформованість фахових компетенцій, особистісно-професійних якостей і спрямованість на профорієнтаційну діяльність в центрі зайнятості. Вивчення змісту навчальних планів підготовки соціального працівника в центрі зайнятості дало можливість виявити такі її особливості: зміст дисциплін повинен містити поєднання аудиторної та поза аудиторної роботи; спрямованість на вивчення форм, методів профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості; використання інноваційних технологій щодо розв'язання спеціалізованих задач та прикладних проблем профорієнтації в службі зайнятості.

Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження є аналіз закордонного досвіду підготовки соціальних працівників до профорієнтаційної роботи в центрах зайнятості.

Список використаних джерел:

1. Авдєєв Л.Г. Стан та перспективи розвитку професійної орієнтації в Україні: Наук.-метод. посібник для працівників служби зайнятості. К.: ІПК ДСЗУ, 2012. 64 с.
2. Авдєєв Л.Г., Маршавін Ю.М., Міропольська М.А, Синявський В.В.; Професійна орієнтація в системі державної служби зайнятості: Навч. посібник. К.: ІПК ДСЗУ, 2009. 230 с.
3. Васильєва М.П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №13. Т.2. С.187-190.
4. Гладкова В.М. Профорієнтація: Навч. посібник для вищ. навч. закл. Львів: Новий Світ 2000, 2007. 156 с.
5. Зверева І.Д. Соціальна підтримка безробітної молоді. *Практична психологія і соціальна робота*. 1998. №8. С.26-28.
6. Капська А.Й., Волинська Л.В., Карпенко О.Г., Филипчук В.С. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом. К.: ДЦСМ, 2003. 87 с.
7. Кузнець О. Безробіття в умовах реформування економіки України. *Нац. Ун-т К-Могиланська академія: наукові записки*. Т.18., 2001. Сс.21-28.
8. Шеплякова І.О. Формування деонтологічної культури майбутнього соціального педагога в соціально-виховному середовищі вищого навчального закладу: автореферат дис... канд.. пед. наук: 13.00. 05. Слов'янськ, 2016. 20 с.